

tikrose padėtyse „negalima“ tarti ilgo balsio *e*, imta tais pačiais atvejais tarti ir trumpą balsį *a*. Išlyginant visoje paradigmoje dėl regresyvinės balsių asimiliacijos atsiradusį trumpąjį *e*, imta panašioje pozicijoje apibendrinti ir trumpąjį *a*, viename kitame linksnyje seniesiems šnekτος atstovams dar pasakant ilgą *a*.

Vytautas Vitkauskas

APIE *č*, *dž* || *t*, *d* KAITĄ ŠIAURĖS PANEVĖŽIŠKIŲ VARDAŽODŽIŲ PARADIGMOJE

Panevėžiškių tarmės šiaurinėje dalyje vardažodžių vienaskaitos nominatyvas, datyvas, akuzatyvas, instrumentalis ir daugiskaitos akuzatyvas turi gretimines formas su afrikatomis ir be jų, pvz., n. sg. *svėč'š* || *svėt''š* 'svečias', d. sg. *svėč'* || *svėt''* 'svečiui', a. sg. *svėč'* || *svėt''* 'svečią', i. sg. *svėč'* || *svėt''* 'svečiu', a. pl. *svėč'š* || *svėt''š* 'svečius'. Tokias gretimines formas turi *mėdis*, *gaidys*, *stāčias* ir kiti šio tipo žodžiai.

Reikia manyti, šiai kaitai atsirasti sąlygas sudarė *ja* ir *ija* kamienų sumišimas, plg. *mėdžias* || *mėdis* (*medjys*). Tarmėje dėl labai stiprios galūninių trumpųjų balsių resp. *i* (*i*) redukcijos (visi virto murmamuoju garsu) fonetiškai sutapo *-ias*, *-is* ir *-ys* galūnės (susiliejo į *-'š*), plg. *svėč'š* 'svečias', *bró-l''š* 'brolis', *ó-ž'š* 'ožys'. Dėl to *mėdžias* ir *mėdis* ėmė skirtis tik afrikatos buvimu ar nebuvimu. Tokių dubletų, kaip *mėdž'š* || *mėd''š* 'medis', pavyzdžiu pasidaryta *stāt''š* šalia *stāč'š* < *stāčias* ir kt.

Tarmėje *ja* kamieno daiktavardžiai vietoj a. sg. galūnės *-iq* > *'o* turi įsivedę *ija* kamieno galūnę *-i* > *-'*, plg. *kēl''* < *kēlī* 'kelia' šalia *ēž'o* < *ēžiq*. Todėl ir a. sg. formose atsirado *č*, *dž* || *t*, *d* kaita: *mėdž'* || *mėd''* (vietoje *mėdžiq* ir *mėdī*).

Kaitai išplisti kitose nurodytų linksnių formose sąlygas sudarė tarmės *i* kamieno vyriškosios giminės daiktavardžių perėjimas į (*i*)*ja* paradigmą. Pagal dubletus a. pl. *doñč'š* < *dančičiūs* || *doñt''š* < *dantīs*, d. sg. *doñč'* < *dañčiū* (su *ja* kam. galūne) || *doñt''* < *dañti* (senovinė *i* kam. forma) 'dančiui', i. sg. *doñč'* < *dančičiū* (*ja* kam. galūne) || *doñt''* < *danti* (plg. mot. g. *šėrd'* < *širdi* 'širdimi', sen. raštų *fchirdi* Mž. 49_a, la. *nakti*) atsirado ir a. pl. *mėdž'š* || *mėd''š* 'medžius', d. sg. *mėdž'* || *mėd''* 'medžiui', i. sg. *mėdž'* || *mėd''* 'medžiui'.

Ši kaita labiausiai būdinga senosios kartos žmonių kalbai. Jaunimas dėl mokyklos ir bendrinės kalbos įtakos nuo jos laipsniškai atpranta ir dažniau taria su *č*, *dž*.

Zigmas Zinkevičius